

ขวานฟ้า-ขวานหินขัด

พจนก กาญจนจันทร์

พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อกล่าวถึงขวานหินขัด

หรือที่บางคนเรียกว่า 'ขวานฟ้า'

บ้างก็คิดเลยเถิดไปถึง 'ขวานฟ้าหน้า

ดำ' ละครจักรๆวงๆ เมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว แล้วทำไมขวานหินขัดโบราณจึงเรียกว่า 'ขวานฟ้า' ก่อนอื่นขอเล่าถึงเหตุผลที่เลือกวัตถุประเภทนี้มาเขียนบทความในครั้งนี้ ก็ด้วยแรงบันดาลใจสองประการจากขวานหินขัด ประการแรกก็คือผู้เขียนมองเห็นความพยายามของมนุษย์ที่ไม่มีที่สิ้นสุด และอีกประการคือการรับรู้และการให้ความหมายของ 'ของ' โบราณในสังคมปัจจุบัน

'ขวานหินขัด' เป็นวัตถุจากสังคมในอดีตที่ห่างไกล ที่อาจจะย้อนไปไกลถึง 2,000 ปี หรือบางชิ้นอาจจะเก่าถึง 5,000 ปีก็เป็นได้ ขวานหินขัดโดยทั่วไปอาจจะมียุขทรงและสีสนที่ไม่ใคร่สะอาดตา และหากอยู่ในพิพิธภัณฑ์ก็มักจะไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าใดนัก แต่ทว่าวัตถุที่ดูแสนจะธรรมดาที่มีความสำคัญอยู่ไม่น้อยเลยทีเดียว เพราะมันคือหลักฐานต่อเนื่องจากการพัฒนาการของเทคโนโลยีเครื่องหิน (Lithic Technology) ที่ย้อนกลับไปเมื่อหลายหมื่นปีที่แล้ว ที่เริ่มจากที่มนุษย์หยิบฉวยวัสดุที่หาได้ง่ายอย่างหินมาดัดแปลงให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้หรือประดิษฐ์ประดอยเป็นเครื่องประดับ แล้วมนุษย์ก็เรียนรู้ว่าหินมีคุณสมบัติจำเพาะที่แตกต่างกันที่สามารถนำไปดัดแปลงเพื่อประโยชน์ใช้งานได้หลากหลาย ตั้งแต่เป็นของใช้ในครัวเรือน อาวุธ เครื่องประดับ รูปเคารพ วัสดุก่อสร้าง แผ่นจารึก หรือแม้แต่โลงศพ ที่มนุษย์จะเลือกสรรมาให้ตรงกับการใช้งานตามคุณสมบัติของเนื้อหินที่มีทั้งอ่อน เหนียว แข็ง เปราะ หยาบ ละเอียด ที่จะมาขึ้นรูปและตกแต่งด้วยเทคนิคกะเทาะ ตอก ต่อย สลัก สกัด ตัด ขัด ขูด หรือแม้กระทั่งเผาและฝังสี ก็ตามที เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุที่มีรูปทรงและสีสนตามที่ต้องการ ความพยายามที่จะสร้างวัตถุตามที่ต้องการนี้ทำให้มนุษย์ออกเดินทางแสวงหาวัตถุดิบที่อยู่ห่างไกลออกไป ซึ่งนำไปสู่การติดต่อแลกเปลี่ยนรวมไปถึงการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรของมนุษย์ ใครจะรู้บ้างว่าวัตถุที่อายุหลายพันปีที่นอนอยู่ในตู้จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อย่างขวานหินขัดจะผ่านน้ำมือใครต่อใครมาบ้าง แล้วเจ้าของขวานหินนั้นมันมีชะตาชีวิตเป็นเช่นไร

ผู้เขียนเป็นนักโบราณคดีที่สนใจสังคมและวัฒนธรรมในยุคโลหะ (ประมาณ 3,000 -1,500 ปีมาแล้ว) แต่ในการทำงานภาคสนามขวานหินขัดเป็นโบราณวัตถุชนิดหนึ่งที่พบบ่อยมาก จากการเดินสำรวจตามท้องไร่ท้องนาและที่สำคัญได้พูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาได้ทำให้ผู้เขียนรู้จัก ‘ขวานฟ้า’ และยังได้เห็นถึงการรับรู้ของคนปัจจุบันกับการมีอยู่ของ ‘ของ’ โบราณ มีเรื่องเล่ามากมายถึงที่มาของ ‘ขวานหินขัด’ ที่ชาวบ้านเก็บรักษาไว้ ที่น่าสนใจคือ หลายๆครั้งที่เป็นเรื่องเล่าทำนองว่า เก็บได้หลังจากเกิดฝนฟ้าคะนองและฟ้าผ่า พอรุ่งเช้าเข้าไปไร่นาตามปกติก็พบ ‘ขวานฟ้า’ เสียบอยู่ที่ตอไม้ที่ถูกฟ้าผ่าดำเป็นตอตะโกไปแล้ว และเรื่องเล่าที่ตามมาถือว่าเป็น ‘ขวาน’ ของรามสูรที่ไล่ขว้านางเมขลาที่ถือดวงแก้วหลอกล่อไปมา แต่รามสูรขว้านางเมขลาไม่ถูกนางเมขลา จนแล้วจนรอดจนขวานหล่นลงมาจากบนฟ้า แล้ว ‘ขวานฟ้า’ ก็คือ ‘ขวานหินขัด’ ในความหมายของนักโบราณคดีนั่นเอง บางครั้งผู้เล่ามีท่าทางจริงจัง จนพลอยให้คิดไปว่าผู้เล่าเชื่อเรื่องรามสูรขว้านางฟ้าจนขวานหล่นลงมาบนโลกมนุษย์จริงๆ แต่บางครั้งเรื่องเล่าเดียวกันก็ออกแนวครั้นเคร่ง

ครั้งหนึ่งขณะที่ผู้เขียนสำรวจหาแหล่งโบราณคดีใน จังหวัดกาญจนบุรี ก็แวะเวียนไปตามวัดตามบ้านและร้านค้า มาถึงบ้านเรือนหลังเล็กๆหลังหนึ่งผู้เขียนถามถึง ‘ขวานฟ้า’ กับป้าคนหนึ่ง แกก็ถามกลับมาว่า จะเอาไปทำอะไร ผู้เขียนก็เล่าถึงงานโบราณคดีที่กำลังทำอยู่ แล้วก็เลยเกิดชวนคุยไปเรื่องเรือกสวนไร่นาฟ้าฝนของพื้นที่แถบนั้นว่าอุดมสมบูรณ์แค่ไหน คุยได้สักพักป้าก็เอาขันน้ำใบย่อมที่คว่ำบนโอ่งน้ำ ตักน้ำฝนมายื่นให้ ผู้เขียนดื่มไปอีกใหญ่ สักครู่เจ้าของบ้านก็ทำท่าเหมือนนึกอะไรได้ แล้วเอ่ยถึงของโบราณที่ผู้เขียนถาม

ถึง ป้าแกก็ลุกขึ้นเปิดฝาโอ่งน้ำฝนนั้นพร้อมยกแขนเสื้อขึ้นสูงแล้วเอาแขนจุ่มลงไปใต้อ่างก้มลงไปเกือบสุดตัวเงยขึ้นมาพร้อมด้วยหินสองก้อนติดมือมาด้วย “อันนี้หรือเปล่าที่ถามถึง เขาเรียกว่าขวานฟ้าเธอ” จึงได้รู้ว่ามีความเชื่ออีกประการของขวานฟ้าคือมีสรรพคุณแช่ไว้ในโอ่งน้ำกินแล้วน้ำจะเย็นเหมือนแช่ตู้เย็นและมีรสชาติดี ผู้เขียนได้รับการบอกเล่าถึงการเก็บรักษาขวานหินขัดของชาวบ้านในลักษณะนี้อีกหลายๆบ้าน ซึ่งผู้เขียนก็ไม่แน่ใจใจอีกเช่นกันว่าเขาเชื่อตามนั้นหรือเพราะเป็นวิธีปฏิบัติที่บอกเล่าต่อกันมา คำอธิบายของการมีอยู่ของวัตถุโบราณนี้อาจจะมาจากความรู้ของชาวบ้านว่าเป็นเรื่องที่เล่าต่อกันมา ที่ไม่ต้องมาตั้งคำถามให้ต้องตอบว่าเป็นเรื่องจริงหรือไม่ แล้วก็ไม่ต้องมีข้อถกเถียงว่าเรื่องเล่านี้มีที่มาหรือมีแก่นสารความจริงที่ควรเชื่อหรือไม่อย่างไร เพราะนั่นคงไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่สำคัญอยู่ที่ว่า ‘ของ’ โบราณนั้นเก็บรักษามาแต่รุ่นปู่ย่าตาทวดที่ได้มาจากท้องไร่ท้องนา แล้วนำมาเก็บไว้ในบ้านบนที่สูงๆ บนหลังตู้ หรือบนหิ้งพระ แม้จะไม่รู้ว่ามิไ้วทำอะไร แต่รู้ว่าเป็นของเก่าที่ควรเก็บไว้ให้ลูกหลานดู

ไม่ว่าจะเป็นของโบราณที่ ‘ฟ้า’ ประทาน หรือว่าของที่ได้มาจาก ‘ใต้ดิน’ ก็ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าที่คนรุ่นหลังควรเร่งศึกษาและค้นหาสาระประโยชน์และแก่นแท้ของสมบัติเก่าเหล่านี้ให้สนใจ เพราะไม่ว่าจะมีวันใดที่มนุษย์จะก่อมหายุทธ์ประหัตประหารกันเอง อีกรอบ ถึงวันนั้นคงไม่แคล้วที่ทุกอย่างบนโลกจะกลับคืนสู่สามัญ แล้วขวานหินขัดก็อาจจะได้กลับมาใช้อีก

